

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:**Головний редактор** доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН**Мітюров Борис Никифорович** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Рівненський державний гуманітарний університет, 2001

Педагогіка общинності сприяє соціальній трансформації зростаючої особистості, яка здатна не тільки до саморозвитку, а й до зміни свого соціального оточення. Така трансформація в гуманістичних системах соціально-антропологічного напрямку була можлива тому, що педагогіка общинності починалася безпосередньо з дитини, з урахування її актуальних проблем і умов життєдіяльності. В цьому плані уявляється доцільним посилення на положення аксіологічної теорії, згідно якому “немає прямого переходу зовнішнього впливу у мотив, а таким він стає за умови його співвіднесення з актуальною потребою” (Т. М. Ломтева).

Таким чином, представники соціально-антропологічної течії вбачали можливість збагачення через общину середовища існування дитини, її гуманізації та персоналізації, створення життєвого простору, адекватного потребам індивіда, що розвивається.

Однак не дивлячись на різноманітність підходів до трактувань основних проблем педагогіки, представників усіх течій об'єднувало спільне: гуманістичний підхід до особистості дитини, визнання її унікальної природи, права на індивідуальний і вільний розвиток.

В наш час накопичений великий науковий фонд, який забезпечує антропологічний підхід до побудови і реалізації всіх освітніх систем, в тому числі системи педагогічної освіти. Як зазначає академік В. О. Сластєнін, стратегію сучасної педагогічної освіти повинні визначати “розвиток і саморозвиток особистості педагога, здатного вільно орієнтуватися в складних соціокультурних обставинах, відповідально і професійно брати участь в освітньо-виховних процесах” [8, 221]. Ця стратегія втілюється у принциповій спрямованості змісту і форм освітнього процесу вищої педагогічної школи на становлення духовно розвинутої, культурної особистості, яка володіє цілісним гуманістичним світосприйманням, активно реалізує свій творчий потенціал у професійно-педагогічній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике: В 2-х ч. / Под ред. М. Н. Певзнера и С. А. Расчётиной. – Новгород, 1994.
2. Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале XX века: Лекции по педагогической антропологии и философии образования. – М.: РОУ, 1994. – 112 с.
3. Денглер П. Классный коллектив в школе будущего // Новые системы образовательной работы в школах Западной Европы и США / Под ред. С. В. Иванова и Н. Н. Иорданского. – М.: Работник просвещения, 1930. – С. 47-57.
4. Кузин Э. Р. Метод свободной работы группами // Новые системы образовательной работы в школах Западной Европы и США / Под ред. С. В. Иванова и Н. Н. Иорданского. – М.: Работник просвещения, 1930. – С. 58-65.
5. Montessori M. L'Antropologia Pedagogica. – Ed. Vallardi. – Rome, 1905. – 508 p.
6. Ломтева Т. Н. Общинное образование на Западе и в России как фактор гуманизации образовательной деятельности взрослых: Автореф. дисс... канд. пед. наук. – Ростов-на-Дону, 1994. – 17 с.
7. Petersen P. Der Kleine Jena-Plan. Braunschweig. – Berlin, 1955. – 111 s.
8. Сластєнін В. А. Педагогическое образование: опыт философско-антропологической рефлексии. – М.: Издательский Дом Магистр-Пресс, 2000. – С. 220-228.
9. Френе С. Избранные педагогические сочинения. – М., 1990.

Одержано редакцією 24.05.2001.

УДК: 370: 159. 964. 26 О. І. КОСАРЄВА

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ІГРОВОЇ АДЛЕРІАНСЬКОЇ ТЕРАПІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ КОНТАКТІВ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Одне з головних практичних завдань вікової та педагогічної психології полягає у розробці методів управління процесом формування повноцінної гармонійної розвинутої особистості дитини з перших років її життя. Основним шляхом реалізації даного завдання є налагодження продуктивної взаємодії дитини з дорослим.

Б. Ф. Ломов, розглядаючи проблему спілкування в плані становлення особистості, вказує на те, що саме в спілкуванні, нерозривно пов'язаному з діяльністю, дитина оволодіває досвідом, який виробився людством. [3].

В спілкуванні складається важлива система виховних взаємовідносин, що сприяють ефективності виховання та навчання. В педагогічній діяльності спілкування набуває функціональний та професійно значимий характер. Продуктивно організований процес педагогічного спілкування забезпечує в педагогічній діяльності реальний психологічний контакт, який повинен виникнути між педагогом та дітьми, перетворити їх в суб'єктів спілкування, допомогти подолати різні психологічні бар'єри, що виникають в процесі взаємодії, перевести дітей із звичної для них позиції тих, що ведуть на позицію співпраці та перетворити їх в суб'єктів педагогічної творчості.

Праці школи Лісіної М. І. довели, що спілкування дитини з близькими дорослими та ровесниками не тільки фактор повноцінного психічного розвитку, але й основа формування відносин, які і складають системотворчий компонент особистості. Організована дорослим практика взаємодії з дітьми сприяє збагаченню і перетворенню соціальних потреб дитини.

Ця проблема також досліджувалась в працях Т.І.Чіркової [3]. Аналіз її досліджень свідчить, що більшість звертань вихователя до тієї чи іншої дитини носить характер вказівок з провладу того, як діяти, чинити, що робити. Наприклад, в молодших групах 45% всіх звертань мають заперечно-вказівний характер: "Не бігай", "Не бери", "Залиш", "Сядь посидь". Прослідковуючи вікову динаміку можна зазначити, що чим старші діти, тим більше вони отримують заперечно-переорієнтуючих висловлювань від вихователів. Дослідження свідчить: в середніх групах таких висловлювань – 60% в загальному обсязі висловлювань, а в старших та підготовчих – 70% і лише 12% всіх звернень носили форму поради, договору, в молодших групах доля таких висловлювань складала лише 7%.

Таким чином, більша частина звертань дорослого до дитини в дитячому садку спрямована на те, щоб стримати, заперечити, переорієнтувати активність дітей. І це є звичним і для дорослих і для дітей.

Сучасні психологічні знання свідчать про велике значення повноцінного спілкування дорослого та дитини, стилю такого спілкування для розвитку дітей.

Гармонійні взаємовідносини між дітьми та дорослими – важливий фактор розвитку дитини. При порушенні цих взаємовідносин дитина відчуває розчарування, що є причиною різних емоційних порушень. Тому дорослим потрібно вчитися підтримувати дитину, розуміти її, а для цього, можливо, прийдеться змінити звичний стиль спілкування та взаємодії з дітьми.

Ця проблема є досить актуальною в психолого-педагогічній та психотерапевтичній літературі. Важлива роль у розробці даної проблеми належить відомому австрійському психологу Альфреду Адлеру.

Головний принцип Індивідуальної психології Альфреда Адлера полягає в тому, що кожній людині необхідно відчувати себе значимою та причетною до світу людей.

В першій його психологічній праці "Лікар як вихователь" (Adler A., 1904) висловлювалася ідея, що лікар повинен виховувати батьків, допомагати їм в справі фізичного та психологічного попередження хвороб. В 1912 році виходить інша його стаття – "Виховання батьків". В цій статті міститься багато ідей, які трактують не тільки основні напрямки теоретичної думки Адлера, але й сучасні напрямки психології.

Адлер дає рекомендації по вихованню розумово здорової дитини, яка пізніше стане розумово здоровим дорослим [1]:

1. Вихователь чи батьки повинні завоювати любов дитини. Головним помічником виховання він вважав любов.
2. Краща підтримка у розвитку дитини – її впевненість у власних силах. Він вказував, що найбільше щастя для дитини це впевненість дитини в собі, її особиста сміливість. Смілива дитина буде в подальшому зустрічати свою долю не як щось зовнішнє, а як результат застосування її власних сил.
3. Слабкі та хворобливі діти легко втрачають впевненість у собі, так само як і діти, яких надмірно опікали.
4. Ні при яких обставинах дитина не повинна боятися свого вихователя. Ні при яких обставинах, навіть сексуальних проступках, не можна лякати дитину, тому що цим

способом неможливо досягнути своєї мети, а можна лише позбавити дитину впевненості у собі та викликати у неї розгубленість.

5. Що стосується дисциплінарних заходів, то похвала та нагорода переважає покарання. Якщо покарання неможливо запобігти, то воно повинно інформувати дитину про те, що вона зробила неправильно, і концентрувати її увагу на кращих способах поведінки.
6. Замість того, щоб вимагати сліпого підкорення, необхідно по максимуму залишати за дитиною свободу рішення, тобто надавати їй можливість вибору.

Значимість демократичного спілкування в структурі педагогічної діяльності і обумовила наш інтерес до вивчення проблеми підвищення ефективності взаємодії дорослих з дітьми дошкільного віку шляхом використання методів адлеріанської терапії.

В адлеріанській терапії та консультуванні встановлення демократичних відносин дорослого з дитиною є першочерговим завданням.

Основними методами адлеріанської терапії є: інтерв'ю, аналіз ранніх спогадів, написання "Історії життя", аналіз снів, але ці методи в основному використовуються під час роботи з дорослими [2]. В роботі з дітьми дошкільного віку ефективними є такі методи як **констатуючий опис**, його основна сутність – це констатація дій дитини, зосередження їх уваги на процесі і результаті активності, аналізі своїх дій і вчинків. Згідно адлеріанській терапії вплив дорослого на дитину, що кинула ляльку повинен звучати не у формі оціночних суджень, а у формі опису дій. Подія трактується як фізичне явище: адже лялька, як і інший кинутий предмет, "летить" в певному напрямку, з певною швидкістю та траєкторією, падає на тій чи іншій відстані від дитини тощо. Це можна сказати так: "Ти взяла правою рукою ляльку, замахнулася рукою та кинула її вправо. Через мить вона потрапила в правий куток кімнати на відстані трьох метрів від тебе."

Констатуючий опис привертає увагу дитини і налаштує її на позитивний контакт. З іншої сторони, він допомагає дорослому сконцентрувати свою увагу на дитині та посправжньому зацікавитися її діями.

Цей метод сприймається дітьми як цікава та захоплююча гра. Діти не зовсім добре усвідомлюють, що вони, власне роблять. Спонтанні, імпульсивні та звичні дії ними не рефлексуються. Предметні описи дозволяють їм по-новому побачити власні дії.

При використанні констатуючих описів необхідно враховувати, що:

- предметні безоціночні описи так само незвичні для більшості дорослих, як звуки незнайомої мови. Для людей, які звикли оцінювати інших, вони спочатку здаються безглуздими;
- застосування констатуючих описів вимагає переборення власних стереотипів та прояву інтелектуальних зусиль;
- дітям цікаві предметні описи дорослих, вони приваблюють їх увагу та розвивають у них відчуття власної значимості.

Цікавим методом адлеріанської терапії є **відтворення дій та слів дитини**, в основі даного методу лежить дзеркальне відображення її вчинків, демонстрація дій дитини зі сторони іншого. Відтворення дій підсилює у дитини відчуття уваги до неї.

З метою самоствердження дитини в оточуючому їй середовищі використовується метод **захоплюючих висловлювань**. Наприклад: "Ти дійсно старанно працюєш над цим малюнком", "Ти сам вирішиш, яку з цих іграшок ти застосуєш".

Захоплюючі висловлювання є продовженням та розвитком констатуючих описів, але увага в них сконцентрована не на предметній, об'єктивній, а на особистісній, суб'єктивній стороні дій дитини. Разом з тим доцільно зосереджувати увагу на тому, як вона це робить – з якими зусиллями, енергією, з якими почуттями.

Діти часто відчувають, що похвала буває невідвертою, що дорослі їх хвалять тому, що переслідують свої цілі – намагаються знизити велику активність дитини, відволікти її від чогось тощо.

В результаті діти не вірять похвалі. Досить часто це виявляється й у спілкуванні дорослих. В раціонально-емоційній терапії А. Елліса прослідковується велика стурбованість тим, що про нас будуть думати інші, і це вважається однією з основних причин емоційних розладів. В гештальттерапії спрямованість на визнання іншими розглядається як фактор, який блокує розгортання особистісного існування.

Отже, у висловлюваннях типу: “Я впевнена, що ти сам...” та “Ти сам вирішиш...” – діти вловлюють звичну для них вимогу бути самостійними.

Висловлювання типу: “Ти дійсно старанно працюєш...” – здійснює захоплюючий вплив на дітей, хоч частіше всього вони висловлюються у формі похвали, яка містить опис зусиль: “Ти старанно працюєш, і тому ти досяг...”

Висловлювання типу: “Тобі подобається...” та “Ти знайшов спосіб...” у дітей викликають готовність до саморозкриття. Такого типу висловлювання формують у дітей правильну самооцінку, впевненість у собі та віру в свої сили.

Адлер притримується думки про те, що дітям потрібно давати не фасадні, зручні для себе відповіді на будь-які запитання, а **правдиві та відкриті відповіді**. В даному випадку мова йде не про метод, а про зусилля над собою. Для того щоб на них відповісти, потрібно не тільки вміти бути відвертим. Потрібно ще й не дати відчуттям себе приголомшити.

В таких випадках можна використовувати декілька технік.

Найбільш яскравими є техніки нескінченних уточнень та напускання туману. Техніка нескінченного уточнення описана Н. В. Цзенем та Ю. В. Пахомовим в 1985 році. Вони підкреслюють, якщо партнер по спілкуванню емоційно вимагає чогось чи в чомусь обвинувачує, інший учасник якомога точніше з’ясує все, що з ним відбувається, не вступаючи в суперечку, пояснюючи або виправдовуючи. Необхідно утримуватися на позиції людини, яка бажає з’ясувати думку іншого.

Приклад застосування техніки нескінченного уточнення:

- Тьотя, а чому ви в червоній сукні? Мені мама казала, що такий колір носять тільки непристойні жінки.
- Це тому, що червоний колір взагалі поганий? А червоні машини також непристойні? Мабуть, червоний колір дуже яскравий і твоя мама втомлюється від нього?

Техніка “напускання туману” або зовнішнього погодження. Дитина цінує те, що ми готові прийняти її точку зору. Ми ж, погоджуємось спочатку тільки “зовнішньо”, на словах, даємо собі шанс поступово знайти “внутрішнє” погодження.

Прямі та пробні запитання.

Головна особливість запитань, які дорослий задає дитині, – спрямованість на отримання чи уточнення інформації. Згідно адлеріанського підходу, запитання не повинні містити в собі прихованих оцінок, порад. Вони повинні уточнювати те, що відбувається в ігровій кімнаті чи за її межами. Однак спосіб задавати запитання повинен передавати повагу до права дитини відповісти, відмовитися чи просто проігнорувати запитання.

При використанні даного прийому необхідно дотримуватися певних принципів. Перш за все не задавати багато запитань, постійно ведучи пошук найбільш вдалих і точних. Так наприклад більшість запитань дорослих починаються зі слів: “А чому...” або “Ти що...”: – А навіщо ти перевернув стілець?

- Ти що, не хочеш грати разом зі всіма?
- А чому лялька їсть прямо з тарілки, а не ложкою?

Такі запитання містять в собі приховане обвинувачення (Ємельянов Ю., 1991). Запитання “ти що?” також містить в собі обвинувачення: ти не повинен був цього робити, а ти зробив. Прямі запитання може сприйматися як приховане звинувачення ще й тому, що часто обвинувачення чи заборона висловлюються у запитально-обвинуваченій формі: “Як ти сидиш?”, “Куди ти пішов?”, “Що ти робиш?!” тощо (Ю. Н. Ємельянов., 1991). У дорослих, які намагаються виховувати дітей, “немає часу” на предметні описи дій дітей і на предметні запитання. Всі звернення несуть у собі дидактичне навантаження. Дітей не запитують, їх “виховують”. Звідси алергія до прямих запитань і у дітей і у дорослих, які раніше також були дітьми. Тому краще починати з відповідей на прямі запитання дітей, а самим задавати пробні запитання.

Пробні запитання – це умовні гіпотези. Вони задаються для того, щоб отримати інформацію від дитини чи перевірити свою інтерпретацію, але зробити це так, щоб дитина відчувала себе вільно і могла відмовитися відповідати на запитання за будь-яких обставин. Ці запитання можна розпочати з таких слів: “А може бути так, що...”

- А може бути так, що ти іноді першим починаєш дражнитися?

- А може бути так, що ти вдома також іноді так робиш?

В таких випадках діти не намагаються уникнути відповіді, і якщо дорослий послідовний у використанні тільки пробних запитань, він може отримати вичерпну та правдиву відповідь.

Г.-Л. Лендрет рекомендує притримуватися правил: “Не задавайте запитань, відповіді на які ви вже знаєте. Висловлюйте твердження”. “Запитання про те, що вже відомо рідко бувають корисними”.

Бесіда за допомогою пробних запитань – це розмова в термінах: “напевне”, “наскільки я помітив”, – тобто в термінах дорослого. За допомогою пробних запитань ми апелюємо до компетентності нашого співрозмовника. Тим самим ми проявляємо повагу до нього, яку він одразу відчуває. Навіть в тих випадках, коли співрозмовник відчуває, що ми знаємо те, про що запитуємо, він оцінить право вибору, яке йому запропонували.

Отже:

- запитань “чому?” та “ти що?” доцільно уникати, тому що вони містять елемент звинувачення;
- пробні запитання кращі ніж прямі, оскільки вони передають повагу до партнера і залишають за дорослим право помилятися, а за дитиною – право уникнути відповіді;
- якщо відповідь відома, краще висловити пробне твердження.

Для налагодження стосунків з дітьми дошкільного віку можна використовувати методику, яка дістала назву “Пошепки”. Основна мета її використання – налагодження активної взаємодії. Цей метод дозволяє дитині “бути лідером” в процесі спілкування. Дорослий, включившись в гру дитини, постійно звертається до неї: “А що робити далі?” Дитина пошепки підказує, що потрібно казати чи робити, і дорослий вголос повторює підказку або здійснює підказані їй дії. Це дає можливість дитині самій обирати напрям та зміст гри.

Приведемо приклад такої взаємодії:

Дорослий. Таня, якщо ти хочеш грати, давай пограємо цими масками (перед дитиною розкладаються 5—6 масок). Давай ти будеш дочка, а я твоя мама. Ми підемо у лікарню до зубного лікаря. Яку маску ти хочеш собі обрати?.. А мені? (Обоє надівають маски). Ну а зараз ми йдемо до лікарні. (Пошепки.) Що я говорю?

Таня (пошепки). Ти говориш: “Таня, сьогодні тобі прийдеться лікувати зуб”.

Дорослий (голосно). Таня, сьогодні тобі прийдеться лікувати зуб.

Таня (голосно). Матуся, я боюся.

Дорослий (пошепки). Що я кажу?

Ця методика дає нове знання про стиль взаємовідносин в сім’ї дитини. Багато дітей пошепки висловлюють свої приховані бажання, мрії. Така методика дає можливість не тільки для самовираження, але й для компенсації нереалізованих прагнень. Головне, вона дозволяє захопити грою навіть тих дітей, які спочатку відмовляються грати. Звертаючись за підказкою, ми апелюємо до дитини як до експерта. Задля відчуття значимості, яке дає ця роль, багато хто з дітей готові перебороти несміливість, сором’язливість.

Отже, методика “Пошепки” дає дві переваги перед звичною грою:

- підказуючи, дитина розповідає про себе;
- підказуючи, дитина відчуває себе експертом.

Взаємодія дорослого з дитиною завжди передбачає внесення певних обмежень в діяльність дитини. З цією метою можна рекомендувати метод “Переговори”.

Цей метод є важливим аспектом формування взаємовідносин з дитиною в будь-якій ігровій терапії. Існують деякі правила поведінки в ігровій кімнаті, які не обговорюються. Наприклад, забороняється наносити шкоду речам, самому собі та іншим. Однак існують і інші, більш гнучкі правила. Вони стосуються того, де, що і до яких меж можна робити в ігровій кімнаті. Наприклад, де можна стріляти з лука, де ліпити з пластиліну тощо.

Встановлення обмежень в адлеріанській терапії – це чотирьох ступеневий процес:

- визначити межі дозволеного;
- рефлексувати почуття дитини з цього приводу, і, якщо дитина висловлює бажання все ж таки діяти незважаючи на заборону, визнати, що це бажання має право на існування;

якщо дитина не дотримується нової угоди, допомогти їй уявити собі логічні наслідки її порушень.

Наприклад, в ситуації, якщо дитина розгнівалася і націлилася стрілою у дзеркало, дорослий повідомляє дитині, що така поведінка недоцільна: “Дзеркало не призначено для того, щоб в нього стріляли” (визначення грици). Потім дорослий визнає почуття дитини: “Схоже, ти зараз по-справжньому розсердився” (рефлексія почуттів та визнання протесту). Після цього дорослому потрібно залучити дитину до пошуку альтернативних способів дій: “Я думаю, що ти зможеш придумати, в що тут можна постріляти, щоб нічого не розбити” (підтримка в знаходженні нових способів). Потім дорослий та дитина мають досягти узгодження з приводу якоїсь іншої мішені для стрільби. Якщо дитина порушить угоду, можна обговорити з нею можливі наслідки. Однак для більшості дітей сам факт включення в процес обговорення правил робить непотрібною четверту стадію процесу.

Спроби встановити обмеження з дітьми не завжди вдаються, тому що діти бувають дуже винахідливими в тому, щоб так або інакше обійти ці обмеження.

Таким чином, метод “Переговори” дає такі переваги:

- обговорюючи обмеження, ми налагоджуємо стосунки партнерства;
- враховуючи, що в нашій вітчизняній культурі прийнято не стільки дотримуватись обмежень, скільки експериментувати з ними, можна зібрати максимум вигоди з цих експериментів – розвивати гнучкість, переключення уваги, варіативність мислення та поведінки.

Таким чином, методи ігрової адлеріанської терапії допомагають дитині прийняти себе та світ, який оточує її. Ці методи можна використовувати в сімейній практиці та роботі навчально-виховних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1.

- Адлер А. Индивидуальная психология / История зарубежной психологии 30-60-е годы XX ст. (тексты). – М., 1986.
2. Адлер А. Практика и теория индивидуальной психологии. – М., 1995.
3. Сидоренко Е. В. Терапия и тренинг по Альфреду Адлеру – СПб.: ООО Издательство «Речь», 2000.
4. Чиркова Т.И. Психолого-педагогический анализ обращений взрослого к ребенку // Вопросы психологии. – 1987. – № 3. – С. 85-91.

Одержано редакцією 18.04.2001.

УДК: 371: 159. 922. 73 Л. В. ТЕРЕШКО

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В ЗАГАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ НАВЧАННЯ І РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

Ще у 20-х рр. XX ст. А. Р. Лурія констатував, що мова дитини, супроводжуючи рухові реакції, впорядковує їх, долає дифузний імпульсивний характер, робить їх більш організованими і диференційованими.

У праці “Мова і мислення” Л. С. Виготський розкриває функції слова: слова називають предмет; слова вводять даний предмет в систему зв'язків і відношень, аналізують і узагальнюють його. Дослідження Л. С. Виготського показали значення слів для дитини, дозволили прослідкувати процес формування поняття. Згідно положень Виготського, думка є лише початковий, а іноді ще недостатній задум, який відображає загальну тенденцію суб'єкта і який не втілюється, а здійснюється, формується в слові. Цим положенням слову надається зовсім нова функція – внутрішньої мови.

ЗМІСТ

Воробйов А. М. До проблеми психічної депривації в дитячому віці у сучасній соціальній ситуації	3
Янциур М. С., Дем'яненко І. О. Стан професійного самовизначення учнів IX та XI класів у сучасних умовах	8
Димченко С. С. Психологічні особливості самостійної роботи в класі диригування	16
Іванюта О. В. Теоретичні аспекти вивчення візуального мислення	19
Главінська О. Д. Вплив самооцінки школяра на ставлення до своєї учбової діяльності	23
Марченко О. М. Особливості мотивування учіння старшокласника за умови впровадження нових інноваційних технологій навчання (10-11 класи)	27
Цуканова М. С. Соціально-психологічна характеристика злочинної поведінки неповнолітніх	31
Філоненко М. М. Формування спостереження і спостережливості у процесі сприймання об'єктів та явищ навколишнього середовища	34
Яцюк Н. О. Емоційна підтримка як важливий компонент виховного процесу	37
Безлюдна В. І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку	41
Горопаха Н. М. Психологічні основи формування у старших дошкільнят інтересу до пізнання природи	49
Поніманська Т. І. Психологічні особливості підготовки студентів до гуманістичного виховання	54
Маліновська Н. В. Психологічні механізми навчання старших дошкільників переказування художніх творів	57
Дичківська І. М. Антропологічний принцип розвитку зарубіжної гуманістичної педагогіки	60
Косарєва О. І. Застосування методів ігрової адлеріанської терапії у встановленні контактів з дітьми дошкільного віку	63
Терешко Л. В. Розвиток зв'язного мовлення в загальному контексті навчання і розвитку дітей дошкільного віку	67
Назаревич В. В. Особливості використання методів ігрової терапії у корекційно-виховній роботі закладів інтернатного типу з соціально-дезадаптованими дітьми дошкільного віку	70
Пальчевський С. С. Суггестопедичний метод Г. К. Лозанова	75
Литвиненко С. А. Виховання як соціально-культурний феномен	80
Колупасєва Т. Є. Молодіжні проблеми в Україні: шляхи реалізації	85
Машкіна Л. А. Формування психологічної культури майбутнього педагога	90
Станіславська К. Шляхи активізації пізнавально-творчої діяльності студентів мистецьких вузів	93
Кочубей Л. В. Формування навичок діалогічного мовлення на уроках з російської мови	98
Яцейко В. А., Сех І. С. Формування професійного мислення у студентів при виведенні природних понять	101
Титаренко В. П. Декоративно-ужиткове мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання учнів у процесі трудового навчання	108
Козяр М. М., Гордійчук І. І., Вовк В. Ф., Лебедюк Є. А. Теоретичні основи побудови системи задач з інженерної графіки	113
Лісневський А. В. Шляхи активізації навчально-виховного процесу у вузі	117
Онищук В. І. Читання нот з аркуша як важливий чинник професійної підготовки виконавців на духових інструментах	121
Петренко О. Б. Гендерні тенденції у практиці виховання	124
Юсупова М. Ф., Сидоренко В. К. Передумови використання комп'ютера в процесі навчання графічним дисциплінам	128
Петренко В. В. Формування політичної культури учнів – одна із необхідних умов громадянськості особистості	135
Середюк Л. А. Особливості самовираження сучасних старшокласників	141
Бричок С. Б. Особливості навчального процесу в церковнопарафіяльних школах Волині кінця XIX – початку XX ст.	144
Відомості про авторів	150

Наукове видання

**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання
в закладах освіти**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 16

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Безлюдна В. І.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Бондаря А. М.

Здано до набору 01.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,81. Обл. вид. арк. 19,36. Замовлення № 128 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах
освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету. Випуск 16. — Рівне: РДГУ, 2001. — 154 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, психології, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378ББК 74.20